

ČETVRTO MIŠLJENJE O CRNOJ GORI

REZIME

SAVJETODAVNI
KOMITET
ZA
OKVIRNU KONVENCIJU
ZA ZAŠTITU
NACIONALNIH MANJINA

Usvojeno 30. maja 2024. godine

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ACFC/OP/IV(2024)1

Objavljeno 10/10/2024

Sekretarijat za Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina
Savjet Evrope
F-67075 Strazbur Cedex
Francuska

www.coe.int/minorities

Sadržaj

REZIME	4
PREPORUKE ZA HITNU AKCIJU:	5
I. KLJUČNI NALAZI	6
PROCES MONITORINGA	6
OPŠTI PREGLED POSTOJEĆEG STANJA STVARI	6
PROCJENA MJERA PREDUZETIH NA SPROVOĐENJU PREPORUKA ZA HITNU AKCIJU	7
PROCJENA MJERA PREDUZETIH NA SPROVOĐENJU DALJIH PREPORUKA.....	7
II. ZAKLJUČCI	10
PREPORUKE ZA HITNU AKCIJU:	10
DODATNE PREPORUKE:	10

REZIME

Period monitoringa u Crnoj Gori obilježen je političkim turbulencijama i nestabilnošću, pri čemu su zemlju u periodu od pet godina vodile četiri različite vlade. Tokom velikog dijela tog perioda, pomenute vlade upravljale su zemljom dok su bile u tehničkom mandatu. Nova vlada imenovana je 31. oktobra 2023. godine, nedjelju dana prije posjete Savjetodavnog komiteta. Dio pomenutih turbulencija proizašao je iz pandemije Covid-19, ali je njihov veći dio rezultirao iz Zakona o slobodi vjeroispovijesti, koji je na kraju izmijenjen na način da su nakon protesta velikog obima i promjene vlasti uklonjene osporavane odredbe. Imajući u vidu multietnički i multivjerski sastav Crne Gore, politička pozicija Srpske pravoslavne crkve i uticaj susjednih zemalja djeluju kao destabilizujuće snage. Uz nestabilnu političku situaciju, pomenute snage karakteriše i rizik da će kreirati neravnotežu u međuetničkim i interkulturalnim odnosima koji su ostali relativno harmonični, ali su se pogoršali tokom perioda monitoringa. U tom smislu, element koji treba istaći je pritisak koji je vršen u odnosu na pravo na slobodno samoodređivanje tokom popisa 2023. godine.

Uprkos navedenom, Crna Gora ostaje posvećena principima demokratije, vladavine prava i ljudskih prava, uključujući manjinska prava. Crna Gora se isto tako definiše kroz svoju različitost i interkulturalizam, koji proističu iz činjenice da nijedna grupa ne predstavlja apsolutnu većinu u zemlji. U tom pravcu, vlasti ostaju aktivne u težnjama ka različitim mjerama u domenu politika kojima bi se promovisale kulture, identiteti i učešće nacionalnih manjina – uključujući i onda kada je to u kontekstu teških društvenih okolnosti. Uprkos aktivnostima koje se sprovode u nadi da će se situacija stabilizovati tokom vremena, uz stabilnu vladu koja je sada na vlasti, predstoji posao na ocjeni efekata proteklih pet godina i kreiranju mjera u domenu politika za sveobuhvatno rješavanje problema, uz angažovanje s civilnim društvom, predstavnicima manjina i drugima kako bi se (ponovo) izgradilo povjerenje.

Zakonski okvir za zaštitu osoba koje pripadaju nacionalnim manjinama uglavnom je nepromijenjen i ostaje solidan osnov za promociju manjinskih prava, koja se dobro poštuju naročito u odnosu na jezičko obrazovanje albanske manjine. Postoji impresivan dijapazon vidova podrške za manjinske kulture kroz višestruke tokove finansiranja, a prije svega posredstvom Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava. Međutim, potrebno je unapređenje rada pomenutog Fonda, koji ostaje instrumentalizovan za partijske-političke ciljeve.

Položaj Roma i Egipćana ostaje zabrinjavajući i zahtijeva hitnu pažnju organa vlasti na svim nivoima u pravcu rješavanja lokalnih problema koji se, između ostalog, odnose na stanovanje, dokumentaciju i pristup zdravstvenoj zaštiti. Najveći nivoi etničke netolerancije su oni koji se ispoljavaju protiv Roma i Egipćana. Uz to, Romkinje prati manja vjerovatnoća da će ostvariti adekvatan pristup zdravstvenoj zaštiti, što je rezultat diskriminacije u zdravstvenom sektoru i/ili nedostatka dokumentacije. Sudeći po posjeti Savjetodavnog komiteta, među nekim lokalnim vlastima postoji očigledan nedostatak kapaciteta i znanja u domenu ljudskih prava, kao i apatija prema dominantnim problemima koji pogađaju nacionalne manjine. Takođe je potrebno preduzeti udružene napore ka intenziviranju osnaživanja Romkinja i Egipćanki. Nedostatak informacija o romskoj kulturi, istoriji ili identitetu u školskom programu je zabrinjavajući, a isto važi i za nedostatak nastave na romskom jeziku. Pristup Roma i Egipćana obrazovanju treba unaprijediti, naročito u predškolskom obrazovanju u odnosu na segregaciju i u smislu završetka srednjeg obrazovanja. Određeni uspjeh primjećuje se u unapređenju stopa pohađanja škole na nivou osnovnog obrazovanja, između ostalog kroz smanjenje stopa ranih brakova.

Preporuke za hitnu akciju:

- Savjetodavni komitet poziva vlasti da revidiraju postupak imenovanja u Komisiju za vrednovanje projekata Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava kako bi se obezbijedilo da su u njoj zastupljene sve nacionalne manjine, kao i diverzitet u okviru manjinskih zajednica, kao i da preduzmu korake za rješavanje problema instrumentalizacije Fonda u službi partijsko-političkih ciljeva. Potrebno je obezbijediti obuku pripadnicima/pripadnicama nacionalnih manjina kako bi im se omogućilo da apliciraju za projekte Fonda na ravnopravnoj osnovi s organizacijama, kao i praćenje i vrednovanje projekata u smislu njihove efikasnosti u, *između ostalog*, podizanju svijesti o kulturama i identitetima nacionalnih manjina, dok jačanje interkulturalnog razumijevanja treba sveobuhvatno unaprijediti.
- Savjetodavni komitet poziva vlasti da procijene efekte postojećih mjera u domenu politika za jačanje integriteta društva u cjelini te da na toj osnovi izrade koherentnu i široko postavljenu strategiju za jačanje zajedničkog građanskog identiteta na osnovu zajedničkih interesa razvijenih i definisanih na otvoren i participativan način. Potrebno je kreirati prilike za interkulturalni dijalog između pojedinaca i grane inicijativa koje pružaju podršku kako bi se osnažila razmjena između pojedinaca i zajednica na svim nivoima, naročito lokalnom, uključujući u oblastima sporta i umjetnosti.
- Savjetodavni komitet poziva vlasti da prioritarno obezbijede pristup adekvatnom stanovanju za Rome i Egipćane, naročito u naselju Bijela Gora i njegovom okruženju u Ulcinju. Potrebno je izgraditi kapacitete na lokalnom nivou i mobilisati održivo finansiranje kako bi se omogućilo lokalnim i nacionalnim vlastima da na efikasan način koordiniraju odgovorom na neadekvatno stanovanje, uključujući putem rješavanja problema s dokumentima i kroz efikasne konsultacije s pripadnicima/pripadnicama predmetnih zajednica.
- Savjetodavni komitet poziva vlasti da obezbijede efikasan pristup srednjem i visokom obrazovanju za Rome i Egipćane, naročito pokrivanjem troškova ispita u završnoj godini srednje škole s kojima se takvi učenici suočavaju nesrazmjerno, kao i staranjem da se stipendije uplaćuju blagovremeno i da predstavljaju smislen podsticaj za nastavak školovanja. Potrebno je angažovati veći broj medijatora kako bi se riješio problem napuštanja školovanja ili upornog odsustvovanja te obezbijedio redovan ritam učenja i nastavka studija između nivoa osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja.
- Savjetodavni komitet još jednom poziva vlasti da prošire afirmativnu akciju u vezi s izbornim pragovima za brojčano manje nacionalne manjine, prije svega Rome, kako bi se obezbijedilo pridržavanje principa ravnopravnog tretmana.

I. KLJUČNI NALAZI

Proces monitoringa

1. Ovo mišljenje u okviru četvrtog ciklusa posvećenog sprovođenju Okvirne konvencije od strane Crne Gore usvojeno je u skladu s članom 26(1) Okvirne konvencije i Pravilom 25 Rezolucije (2019)49 Komiteta ministara. Nalazi se zasnivaju na informacijama sadržanim u četvrtom izvještaju države, koji su vlasti podnijele 8. decembra 2022. godine, drugim pisanim izvorima i informacijama koje je Savjetodavni komitet dobio kroz kontakt s vladinim i nevladinim akterima tokom posjete Ulcinju, Baru, Tivtu, Podgorici, Tuzima, Bijelom Polju i Pljevljima od 6. do 10. novembra 2023.
2. Savjetodavni komitet izražava svoju zahvalnost vlastima na odličnoj saradnji prije, tokom i nakon posjete, kao i drugim sagovornicima s kojima su se predstavnici Komiteta sreli tokom posjete na njihovim vrijednim doprinosima. Nacrt mišljenja, odobren od strane Savjetodavnog komiteta 9. februara 2024. godine, poslat je na uvid crnogorskim vlastima 15. februara 2024. godine, sve u skladu s Pravilom 37 Rezolucije (2019)49. Savjetodavni komitet pozdravlja komentare koje je od crnogorskih vlasti primio 17. aprila 2024.
3. Posljednje mišljenje Savjetodavnog komiteta prevedeno je na crnogorski, albanski i Romski jezik, a crnogorska verzija mišljenja objavljena je na veb stranici Ministarstva vanjskih poslova. Nije bilo događaja održanih u okviru pratećih aktivnosti preduzetih u odnosu na izvještaj. Savjetodavni komitet snažno ohrabruje vlasti da organizuju takav događaj po objavljivanju ovog mišljenja iz četvrtog ciklusa. Komitet smatra da bi takav prateći dijalog u okviru kojeg bi se razmotrili nalazi i preporuke iz ovog mišljenja bio koristan.

Opšti pregled postojećeg stanja stvari

4. Uprkos periodu snažnih političkih i društvenih turbulencija, Crna Gora ostaje posvećena principima demokratije, vladavine prava i zaštite ljudskih prava, uključujući manjinska prava, kao i razvoju koncepta interkulturalizma kao nacionalnog procesa u kontekstu nestabilne regionalne i evropske situacije. Crnogorsko društvo satkano je od različitosti, pri čemu nijedna etnička grupa ne čini apsolutnu većinu. Međutim, spoljašnji akteri mogu nastojati da instrumentalizuju tu različitost s ciljem vršenja uticaja na političku i društvenu situaciju u zemlji. Savjetodavni komitet je i sam opazio takvu situaciju tokom svoje posjete, koja je realizovana uoči popisa stanovništva organizovanog u decembru 2023. godine. Kampanja s bilbordima kojima je vršen pritisak na pojedince da se izjasne na određeni način stoga je dala povoda za ozbiljnu zabrinutost u pogledu ostvarivanja prava na samoodređenje. Kako je primijetio Savjetodavni komitet, ovakav nesrazmjerni uticaj spoljašnjih aktera između ostalog predstavlja rizik u vidu kreiranja neravnoteže u međuetničkim odnosima unutar zemlje, za koje se svi akteri, uključujući vlasti, jasno slažu da su se pogoršali od 2018. godine. Iz tog razloga, potrebni su istinski naponi da se rješavanju ove situacije pristupi holistički i strateški, uključujući putem obezbjeđivanja zaštite i promocije manjinskih kultura uz interkulturalizam, ispunjenja zahtjeva za tranzicionom pravdom, kao i osnaživanjem lokalnih vlasti kapacitetima i resursima za hitno i efikasno rješavanje slučajeva međuetničkih neprijateljstava.
5. I dalje postoji snažna i dobro dokumentovana razlika između sjevernih područja Crne Gore, koja su generalno slabije ekonomski razvijena, i južnog dijela zemlje, odnosno primorskih područja koja su generalno razvijenija, prije svega zahvaljujući rastućoj turističkoj industriji. Imajući u vidu da je sjever gušće naseljen pripadnicima bošnjačke i muslimanske manjine, takvo stanje stvari u tom regionu predstavlja razlog za zabrinutost Savjetodavnog komiteta, naročito u pogledu efikasnog učešća pripadnika/pripadnica nacionalnih manjina u socioekonomskom životu, odnosno uticaja takve situacije na stope emigracije. Ovakav regionalni disparitet takođe je izvor određenih međuetničkih neslaganja, jer su predstavnici Bošnjaka ukazali na to da su najsiromašniji predjeli zemlje naseljeni pripadnicima/pripadnicama bošnjačke manjine, a kontinuirani propust da se adresira to pitanje takođe predstavlja i neuspjeh da se adekvatno odgovori na bojazni tih lica i njihovih predstavnika. Potrebno je posvetiti pažnju rješavanju ovih regionalnih dispariteta.
6. Položaj Roma i Egipćana je alarmantan u nekim aspektima, naročito u pogledu stanovanja i zdravstvene zaštite. Uprkos tome što postoji nacionalna strategija i nekoliko lokalnih akcionih planova za unapređenje njihovog položaja, posjeta Savjetodavnog komiteta Bijeloj Gori u Ulcinju ukazala je na stvarnu potrebu da se unaprijede kapaciteti i resursi lokalnih vlasti za rješavanje prije svega pitanja stanovanja. Potreban je hitan rad s lokalnim vlastima u pravcu rješavanja jaza koji postoji između strateških dokumenata i prakse,

naročito tako što će se obezbijediti da su lokalne vlasti svjesne svojih obaveza u domenu ljudskih prava koje proističu iz domaćeg pravnog poretka i međunarodnih obaveza Crne Gore.

7. Jezička prava ostaju zaštićena i efikasno se uživaju u praksi, što naročito važi za lica koja pripadaju albanskoj manjini. Međutim, postoji potreba za većom transparentnošću i manjom politizacijom u pogledu Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, kao i da se projekti koje finansira taj organ vrednuju na adekvatan način. Opseg finansijske i kulturne podrške za lica koja pripadaju nacionalnim manjinama je impresivan, iako je potrebno obezbijediti efikasnu, transparentnu i politički neutralnu raspodjelu te podrške. Učešće pripadnika nacionalnih manjina u političkom životu i dalje varira, pri čemu su Albanci i Bošnjaci zastupljeni u skupštini i vladi (u slučaju Albanaca). Međutim, Romi ostaju isključeni, uključujući i zakonskim putem jer pozitivna akcija koja postoji za pripadnike hrvatske manjine (niži izborni prag) nije proširena tako da važi i za romsku manjinu. Pripadnice manjina takođe su u velikoj mjeri nedovoljno zastupljene u savjetima manjina i političkom životu uopšte.

Procjena mjera preduzetih na sprovođenju preporuka za hitnu akciju

8. Iako su vlasti usvojile novu Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana, ovaj put za period od 2021, i dalje postoje ozbiljne bojazni u pogledu društvenog i ekonomskog položaja Roma i Egipćana. Kao problem naročito se ističe stanovanje, koje zahtijeva dalju pažnju i koordinaciju na svim nivoima vlasti – naročito na lokalnom nivou. Isto tako, još jedna oblast u kojoj postoje bojazni je zdravstvena zaštita. Studije sprovedene u periodu monitoringa otkrivaju da u pogledu očekivanog životnog vijeka Roma i ostatka populacije postoji razlika od 20 godina, a navodi Romkinja i Egipćanka o oklijevanju da se obave medicinski pregledi takođe su razlog za zabrinutost. Utisak je da se situacija u Bijeloj Gori u Ulcinju pogoršala u ovom ciklusu monitoringa u smislu obezbjeđivanja adekvatnog stanovanja, što zaključujemo na osnovu onoga čemu je Savjetodavni komitet svjedočio 2018. i 2023. godine. Iz tog razloga, rješavanje te situacije ostaje prioritet. Kada je u pitanju druga preporuka za hitnu akciju, koja se odnosila na pristup Roma i Egipćana obrazovanju i suzbijanje ranih i prisilnih brakova, sveukupno gledano je zabilježen određeni napredak, a uloženi su brojni napori u pravcu rješavanja problema ranih i prisilnih brakova. Međutim, neki od problema i dalje postoje, naročito u oblastima u kojima Romi i Egipćani žive u situacijama prostorne segregacije – što dovodi do segregacije u obrazovanju – kao i u staranju da Romi i Egipćani nastave svoje školovanje do nivoa srednjeg obrazovanja i viših nivoa. Medijatori su zaduženi za po 70 djece, tako da je potrebno preduzeti aktivnosti da se smanji taj odnos broja djece po jednom medijatoru.

9. Građansko obrazovanje ostaje izborni predmet, što znači da prethodna preporuka Savjetodavnog komiteta nije sprovedena. Nijesu osmišljene obavezne obuke ili smjernice za nastavnike u pogledu 20% nastavnog plana i programa koji nastavnici sami popunjavaju aktivnostima, prije svega sadržajem u vezi s lokalnim područjem, koji bi uključivao nacionalne manjine i njihove pripadnike/pripadnice. Isto tako, Ministarstvo prosvjete nije preduzelo nikakav dodatni nadzor nad ovih 20% nastavnog plana i programa. Prema sagovornicima Savjetodavnog komiteta, i dalje postoje problemi s poznavanjem službenog jezika među nekim mlađim ljudima iz redova nacionalnih manjina, što bi, kao što je prethodno navedeno, trebalo rješavati uz uzimanje u obzir prava na obrazovanje na manjinskom jeziku.

10. Preporuka Savjetodavnog komiteta da se proširi afirmativna akcija u pogledu izbornog zakonodavstva na način da obuhvati i pripadnike/pripadnice romske manjine (pošto već postoji za pripadnike/pripadnice hrvatske manjine) nije sprovedena. U komunikaciji sa Savjetodavnim komitetom, vlasti su djelovale voljne da ostvare napredak u smislu ovog problema, dok su drugi sagovornici Savjetodavnog komiteta ostali čvrsto pri stavu da je takav različit tretman grupa sličnog brojanog stanja diskriminatoran i da njegova promjena ima ne samo simbolički već i praktičan značaj, jer bi omogućila licima koja pripadaju romskoj manjini da više ne budu isključena iz političkog učešća na nacionalnom nivou. Savjetodavni komitet stoga ponavlja navedenu preporuku i u ovom mišljenju.

Procjena mjera preduzetih na sprovođenju daljih preporuka

11. Predstavnici manjina učestvovali su u planiranju najnovijeg popisa, koji je održan od 3. do 15. decembra 2023. godine. Iako je popis realizovan u napetoj i ispolitizovanoj atmosferi, pozdravljamo uključivanje savjeta manjina, između ostalog i u razgovore s novim premijerom i Zavodom za statistiku. Kriterijum državljanstva u Zakonu o manjinskim pravima nije riješen, ali vlasti i dalje teže dosljednoj primjeni svih članova Okvirne konvencije.

12. Zaštitnik ljudskih prava i sloboda (Zaštitnik) ima mandat koji je dobro poznat, a postojeći vršilac funkcije se visoko uvažava za svoj rad. Neki od problema koji su istaknuti u prethodnim preporukama i dalje nijesu riješeni, prije svega vezano za postupak imenovanja, kao i u vezi s postupkom odobravanja finansiranja i adekvatnog nagrađivanja zaposlenih.

13. Napredak u rješavanju apatridije i neregulisanog statusa brojnih Roma i Egipćana koji su stigli u Crnu Goru kao izbjeglice s Kosova* ostvaruje se sporo, prije svega zbog ograničenih mogućnosti prekogranične saradnje s Kosovom* tokom pandemije Covid-19. To je ograničilo sposobnosti mobilnih timova da putuju i sprovode svoje terenske aktivnosti. I dalje postoje lica, uključujući djecu, bez propisne dokumentacije, odnosno samim tim bez pristupa pravima, uključujući pravo na obrazovanje i socijalnu zaštitu. Stoga, u tom pogledu možemo konstatovati malo napretka.

14. Romski jezik je i dalje nestandardizovan u Crnoj Gori, iako je nedavno publikovanje romsko-crnogorskog rječnika pozitivan korak u tom smislu. U širem smislu, kontinuirano odsustvo romskog jezika iz sistema obrazovanja predstavlja razlog za zabrinutost, iako se preduzimaju pozitivni koraci da se proširi ponuda medija na romskom jeziku kroz privatne inicijative. Nedostatak mogućnosti korišćenja jezika u javnoj sferi, bilo u komunikaciji s javnim vlastima bilo preko topografskih oznaka, takođe predstavlja razlog za zabrinutost i u vezi je s nestandardizovanim statusom jezika.

15. Kada je u pitanju Fond za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava, dok su se interkulturalni projekti nastavili u skladu s preporukom Savjetodavnog komiteta, percepcija organizacija nacionalnih manjina i pojedinaca iz reda nacionalnih manjina je da je to urađeno na uštrb projekata kojima se promoviraju kulture i identiteti nacionalnih manjina. Fond je isto tako nastavio da bude kontroverzan tokom postojećeg ciklusa monitoringa te su stoga potrebni dodatni napor kako bi se obezbijedila njegova transparentnost, depolitizovao njegov rad i uvela evaluacija finansiranih projekata. Mogućnost isticanja simbola nacionalnih manjina regulisana je i pojašnjena u novom zakonu, a većina savjeta nacionalnih manjina formalno je usvojilo svoje simbole u skladu s ovim propisom, čime se implementira prethodna preporuka Savjetodavnog komiteta.

16. Prevencija govora mržnje dio je Medijske strategije za period 2023-2027, a uključena je i u nedavno usvojen Zakon o medijima, iako praćenje govora mržnje u medijima i onlajn okruženju nije obezbijeđeno. Rodno osjetljive mjere kojima se targetira rodno zasnovano nasilje nad pripadnicama romske i egipćanske populacije uključene su u novu strategiju za Rome i Egipćane. Vlasti takođe imaju jasnu svijest o društvenim tenzijama koje su se, po njihovom mišljenju, pogoršale u proteklih pet godina. Iako je to samo po sebi zabrinjavajuće, činjenica da vlasti nastavljaju da prate situaciju u tom smislu je pozitivna i znači da se prethodna preporuka u tom kontekstu sprovodi. Međutim, predstoji još posla u rješavanju pomenutih podjela i bržoj reakciji na tenzije kada se jave.

17. Nijesu prijavljene konkretne mjere obuke novinara/novinarki iz redova nacionalnih manjina, iako su određena sredstva dodijeljena jednoj privatnoj inicijativi u svrhe izrade informativnog portala i podkasta na romskom i crnogorskom jeziku. Nijesu razvijeni konkretni kanali održivog finansiranja za medije na manjinskim jezicima, koji se i dalje podržavaju na projektnoj osnovi.

18. U kontekstu obrazovanja, nije ostvaren napredak u pogledu prevođenja udžbenika koje, kako se navodi, realizuju sami nastavnici kada je u pitanju nastavni plan i program za albanski jezik. Po njihovim navodima, savjete nacionalnih manjina i dalje karakteriše donekle nejasan zakonski status, a nije riješeno ni pitanje rodne ravnoteže u pogledu članstva u tim savjetima. Sa svega nekoliko žena koje učestvuju u radu ovih šest tijela, situacija je i dalje zabrinjavajuća. Savjetodavni komitet notira dobar nivo saradnje između šest savjeta, uključujući u pogledu popisa, pa se njegova preporuka da se oformi nacionalno koordinaciono tijelo za svih šest nacionalnih savjeta, iako nije sprovedena, ne ponavlja u ovom mišljenju. Postojeća saradnja čini se produktivnom i dovoljnom.

***

19. U dijelu mišljenja koji slijedi nijesu adresirani brojni članovi Okvirne konvencije. Na osnovu informacija koje su mu trenutno dostupne, Savjetodavni komitet smatra da implementacija tih članova ne iziskuje bilo kakva konkretna opažanja. Međutim, navedeni stav ne treba shvatiti kao signal da su sada realizovane adekvatne mjere i da se napor u tom pogledu mogu smanjiti ili čak zaustaviti. Umjesto toga, Savjetodavni komitet smatra da obaveze koje proističu iz Okvirne konvencije zahtijevaju kontinuirane napore vlasti. Štoviše, određeno stanje stvari koje se može smatrati prihvatljivim u ovoj fazi neće nužno biti prepoznato

---

* Sva upućivanja na Kosovo, bilo na teritoriju, institucije ili stanovništvo, u ovom tekstu će biti shvaćena u potpunoj saglasnosti s Rezolucijom 1244 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija i bez prejudiciranja statusa Kosova.

na isti način u narednim ciklusima monitoringa. Na kraju, može se desiti da se tokom vremena pokaže da su problemi koji u ovoj fazi djeluju kao manji razlog za zabrinutost u stvari potcijenjeni.

II. ZAKLJUČCI

20. Savjetodavni komitet smatra da zaključne napomene i preporuke iznijete u ovom mišljenju mogu poslužiti kao osnov za usvajanje rezolucije od strane Komiteta ministara u pogledu sprovođenja Okvirne konvencije od strane Crne Gore.

21. Vlasti se pozivaju da uzmu u obzir detaljna opažanja i preporuke sadržane u Dijelu I i II Četvrtog mišljenja Savjetodavnog komiteta. Kako bi se dodatno unaprijedilo sprovođenje Okvirne konvencije, naročito je potrebno preduzeti sljedeće mjere:

Preporuke za hitnu akciju:

- **Error! Reference source not found.**
- **Error! Reference source not found.**
- **Error! Reference source not found.**
- **Error! Reference source not found.**
- **Error! Reference source not found.**

Dodatne preporuke:²

- Savjetodavni komitet poziva vlasti da odmah objave razvrstane podatke sakupljene tokom popisa. Kako bi se obezbijedilo povjerenje u popis i šira implementacija manjinskih prava na osnovu njegovih rezultata, vlasti treba da uključe predstavnike nacionalnih manjina u analizu i objavljivanje podataka sakupljenih tokom popisa, kao i da rade s njima na identifikaciji i rješavanju problema koji su pratili popis, uključujući u odnosu na pravo na samoodređenje i kampanju bilbordima. Potrebno je takođe prikupiti komplementarne razvrstane podatke, poput nezavisnih istraživanja i empirijskih studija, a naročito u regionima i opštinama u kojima lica koja pripadaju manjinama žive u većem broju.
- Savjetodavni komitet poziva vlasti da adresiraju slučajeve nesprovođenja preporuka koje je zaštitnik ljudskih prava i sloboda dao javnim vlastima i da kreiraju efikasnije načine za povećanje i sistematizovanje njihovog sprovođenja. Potrebno je obezbijediti adekvatne resurse za zaštitnika, kao i operativnu, uključujući finansijsku, nezavisnost ove institucije od vlade.
- Savjetodavni komitet poziva vlasti da bez odlaganja intenziviraju napore ka smanjenju (rizika od) apatridije i broja pripadnika/pripadnica nacionalnih manjina bez neophodnih dokumenata, uključujući putem jačanja međunarodne i regionalne saradnje u ovoj oblasti i pružanja sredstava i kapaciteta lokalnim vlastima za zauzimanje proaktivnog pristupa u rješavanju ovih pitanja.
- Savjetodavni komitet poziva vlasti da obezbijede sprovođenje Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021-2025 i pratećih akcionih planova na svim nivoima, uključujući putem obuka lokalnih vlasti. Strategiju i relevantne akcione planove treba implementirati i ocjenjivati u skladu s potrebama i interesima Roma i Egipćana, uz njihovo aktivno učešće i dužnu pažnju posvećenu razlikama unutar njihovih zajednica, a naročito ženama i djeci.
- Savjetodavni komitet poziva vlasti da ostvare dalji napredak u pogledu planova za razvoj mehanizma za monitoring i odgovor na govor mržnje, kao i da razviju metode za sistematsko sprovođenje zakonskih odredbi koje se odnose na govor mržnje u onlajn okruženju.
- Savjetodavni komitet poziva vlasti da efikasno suzbiju rasizam, netoleranciju i antimanjinsku retoriku i nasilje na fudbalskim utakmicama.
- Savjetodavni komitet poziva vlasti da nastave napore u pravcu izrade standardizacije romskog jezika, kako bi se obezbijedila mogućnost korišćenja tog jezika u kontaktu s lokalnim vlastima. U tom kontekstu, vlasti treba da podstaknu opštine na aktivno angažovanje pripadnika/pripadnica nacionalnih manjina, naročito Roma, zbog njihovih jezičkih vještina. Vlasti takođe treba da se

² Preporuke navedene u tekstu niže date su redoslijedom koji odgovara članovima Okvirne konvencije.

postaraju da postoji dovoljan broj tumača za romski jezik s neophodnim vještinama, uključujući putem obezbjeđivanja obrazovnih mogućnosti za ovu profesiju.

- Savjetodavni komitet poziva vlasti da obezbijede kvalitetnu i sistematsku obuku nastavnika u pogledu korišćenja otvorenih 20% nastavnog plana i programa u vezi s kulturama, jezicima, historijama i identitetima nacionalnih manjina. Aktivnosti posebno treba usmjeriti na nastavnike koji rade u školama izvan oblasti u kojima pripadnici/pripadnice nacionalnih manjina čine numeričku većinu, a vlasti treba da obezbijede da su ti elementi prisutni u nastavnim planovima i programima i nastavnim materijalima izradom strateškog pristupa ovom pitanju. Vlasti naročito treba da obezbijede smjernice za škole o nastavnim i vannastavnim aktivnostima kojima se promoviše interkulturni dijalog, naročito između učenika koji uče po nastavnim planovima i programima za albanski i crnogorski jezik.
- Savjetodavni komitet poziva vlasti da otvore dijalog s predstavnicima egipćanske zajednice, uključujući njihove organizacije, na temu uspostavljanja nacionalnog savjeta za ovu manjinsku zajednicu, odnosno razjašnjenja zakonskog statusa nacionalnih savjeta i obezbjeđivanja mehanizma kojim se osigurava rodni balans u njihovom sastavu, kao i učešće mladih.
- Savjetodavni komitet poziva vlasti da obezbijede efikasan pristup zdravstvenoj zaštiti i da efikasno riješe pitanje nejednakih zdravstvenih ishoda s kojima se suočavaju Romi i Egipćani, uključujući kreiranjem zdravstvenog okruženja koje će pružati veću podršku i dobrodošlicu – s naročitim fokusom na ženama – putem povećanja broja zdravstvenih medijatora i podizanjem svijesti među zaposlenima zdravstvenog sistema.

Savjetodavni komitet za Okvirnu konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina je nezavisno tijelo koje pomaže Komitetu ministara Savjeta Evrope u ocjenjivanju adekvatnosti mjera koje preduzimaju članice Okvirne konvencije u pravcu ostvarivanja principa koji su propisani Konvencijom.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, koju je usvojio Komitet ministara Savjeta Evrope 10. novembra 1994, a koja je stupila na snagu 1. februara 1998, propisuje principe koje treba poštovati, kao i ciljeve koje države treba da postignu kako bi se obezbijedila zaštita nacionalnih manjina. Tekst Okvirne konvencije dostupan je, između ostalog, na engleskom i francuskom, kao i na crnogorskom, albanskom, bosanskom, hrvatskom, srpskom i romskom.

Ovo mišljenje sadrži evaluaciju koju je Savjetodavni komitet uradio nakon svoje četvrte posjete Crnoj Gori.

www.coe.int/minorities

Savjet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu.

Obuhvata 46 država članica, uključujući sve članice Evropske unije.

Sve države članice Savjeta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava.

Evropski sud za ljudska prava nadgleda primjenu Konvencije u državama članicama.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE